



*Шевченко О.М.  
старший викладач кафедри цивільного  
права Запорізького державного університету*



*Тищенко О.Г.  
студентка Запорізького  
державного університету гр. 6111 - 3*

### **Проблеми представництва в цивільному процесі**

Суттєві зміни в суспільних відносинах, які набули поширення з початку 90-х років, а також конституційне закріплення правових основ нової демократичної країни зумовили необхідність докорінно переглянути правовий статус осіб, які можуть здійснювати представництво інтересів осіб і держави та їх представницькі функції.

Відповідно до ст. 110 ЦПК громадянам надано право вести свої справи в суді особисто або через своїх представників. Справи ж юридичних осіб у суді мають вести відповідні органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законом, статутом чи положенням.

Цивільно-процесуальне представництво - це такі юридичні відносини, за якими одна особа - представник виконує на підставі повноваження, наданого йому законодавством, статутом, положенням або договором, процесуальні дії в цивільному судочинстві на захист прав та охоронюваних законом інтересів іншої особи, державних і громадських інтересів [1].

Цивільний процесуальний представник - це особа, яка здійснює процесуальні дії від імені та в інтересах іншої особи. Згідно з чинним законодавством України представник відноситься до осіб, які є учасниками у справі, і, відповідно, наділений юридичною підготовкою. Він є самостійною процесуальною особою, хоча і представляє інтереси сторін та третіх осіб.

Не всі громадяни мають достатню юридичну підготовку та володіють достатніми знаннями у галузі права для того, щоб кваліфіковано вести цивільні справи в судах та інших юридичних органах. Саме для цього й створено інститут представництва.

Існує два окремих види представництва - представництво в цивільному праві й процесуальне представництво, які суттєво відрізняються одне від одного і мають різну мету. Мета процесуального представництва допомогти особі, яку представляють, у здійсненні її процесуальних прав, попередити їх порушення у цивільному процесі, допомогти для неї більш сприятливого рішення і надати суду допомогу в здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Норми інституту представництва у цивільному праві не встановлюють, хто конкретно може бути представником, а хто ні. В цивільному процесі чітко і повно встановлено, хто може вступати в суді представником.

В ЦПК існує стаття, яка має назву "Види представництва", але чітко ці види не встановлені. В даній статті вказано, що громадяни можуть вести свої справи в суді особисто або через своїх представників. Особиста участь у справі громадянина не позбавляє його права мити по цій справі представника. Справи юридичних осіб ведуть у суді їх органи, що діють в межах повноважень, наданих їм законом, статутом чи положенням, або їх представники. Керівники організацій, які виступають як органи юридичної особи, представляють в суд документи, що посвідчують їх службове становище і повноваження [2].

В новому ЦПК України необхідно чітко визначити два види процесуального представництва:

- добровільне представництво: представництво фізичних осіб, представництво юридичних осіб;
- зовнішнє представництво.

Деякі автори розрізняють:

- представництво добровільне;
- представництво обов'язкове.

Добровільне представництво може бути договірним і представництвом, що ґрунтується на членстві в громадянських організаціях. Договірними представниками в суді є адвокати, юристи-консультанти та інші працівники підприємств, організацій та установ. Під громадським представництвом розуміється представництво, яке здійснюється уповноваженими особами громадських організацій у справах членів цих організацій, а також інших громадян, права та інтереси яких захищаються.

Представництво обов'язкове поділяється на законне, в якому коло повноважень представника визначається законом, та статутне - повноваження визначаються статутом та положеннями юридичної особи. Законне представництво передбачено для повністю недієздатних громадян. Частково та обмежено дієздатних. Ними є батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники.

Перелік документів, що стверджують повноваження представників дає ст. 113 ЦПК. Відповідно до п. 5 зазначеної статті існує так звана "протокольна форма" цивільного процесуального представника, тобто здійснення представництва в суді без посвідченої належним чином письмовою довіреності. Законодавцю варто передбачити або поглибити "протокольну участь" представника за усною заявою довірителя із внесенням у протокол судового засідання та зазначенням довірителем повноважень, які він дає своєму представнику, або посвідчення письмовою заявою довірителя суддеві [3]. Письмові довіреності громадян необхідно посвідчувати нотаріально. Дана стаття не передбачає права судді посвідчувати довіреність. Але, якщо існує норма закону про те, що суддя має право посвідчувати копії документів, які подаються у суді до справи, то чому суддя не має права посвідчити довіреність у тій справі, яку він веде?

Процесуальне представництво в судах в більшості випадків здійснюється адвокатами. Відповідно до ст. 1 Закону України "Про адвокатуру" вона є добровільним громадським об'єднанням, покликаним сприяти захисту прав, свобод та представленим законні інтереси громадян та юридичних осіб, надавати їм юридичну допомогу [4]. Головним завданням адвокатури є служити інтересам суспільства, відстоювати в судах та інших юридичних органах правопільне розуміння та застосування права.

## Розділ IV. Думка фахівця

Можна зазначити, що ЦПК містить такі види представництва:

- ведення справ у суді через представників, що передбачає заміну громадян (сторін у справах, третіх осіб у позовних справах, заявців і заінтересованих осіб у справах, які виникають з адміністративно-правових відносин, в справах окремого провадження);
- спільна участь у судовому засіданні громадянина і судового представника;
- субпредставництво, за якого законні представники недеєздатних і обмежено деєздатних громадян доручають в свої справи їх представникам, якими можуть бути й адвокати [5].

На жаль, наші законодавці не можуть визначитись із становищем адвоката в суді. У ст. 43 проекту ЦПК України передбачено, що повноваження адвоката як представника можуть (крім довіреності) посвідчуватись ордером, який видається відповідним адвокатським об'єднанням, або договором про надання правової допомоги. Обмеження повноважень представника на винесення вироку процесуальної дії повинні бути обумовлені у випадку його довіреності. Що має робити довіритель, якщо хоче обмежити повноваження адвоката, який виступає на підставі ордеру? Якщо слідувати частині першій та другій статті 45 проекту ЦПК, то в довіреності слід вказати про надання повноважень та обумовити, на винесення яких дій встановлені обмеження. Проект ЦПК України неоднозначно вимагає, щоб повноваження на винесення певних дій були обумовлені спеціально і суд має це перевірити. Мабуть, все-таки слід повернутись до невідомого порядку оформлення довіреності, що передбачає зазначення дій, право на винесення яких надається повіреному.

На практиці представник-адвокат здійснює процесуальне представництво разом (паралельно) з громадянином. При цьому він не заміняє особу, яку представляє, а подає їй правову допомогу під час ведення тієї або іншої цивільної справи. Тобто в наявності правозаступницька функція адвоката [6].

Щодо іноземців, то вони беруть участь у процесі за допомогою або через процесуальних представників, серед яких особливе місце займають консули та інші посадові особи, які виконують консульські функції: генеральний консул, віце-консул, консульський агент та секретар консульської установи. Правовідносини між консулом та судом регулюються, крім норм, закріплених в ЦПК, також нормами міжнародних договорів. На визначення міжнародними умовах консульські функції (в тому числі щодо захисту інтересів громадян у суді) можуть виконуватись і посадовими особами дипломатичних представництв. При цьому перелік таких осіб, яких доручено виконання консульських функцій, надається Міністерству закордонних справ держави місця перебування або органу, вказаному цим міністерством. Окремими міжнародними договорами передбачено можливість доручення здійснення права захисту прав та інтересів громадян репрезентованої держави консульствам інших держав, за умовного відомлення про це державу перебування.

В міжнародних договорах України з іншими державами не завжди однаково визначаються межі повноважень консулів та інших посадових осіб, уповноважених виконувати консульські функції. Цим обумовлюється специфіка представницької діяльності консулів у цивільному судочинстві України.

Віденська конвенція про консульські зв'язки від 24 квітня 1963 р., учасницею якої є Україна, у ст. 5 однією із основних консульських функцій, поряд із захистом фізичних та юридичних осіб, визначає представництво або забезпечення належного представництва громадян держави в судових органах країни перебування.

У багатьох консульських конвенціях (договорах) окремо регулюються питання участі консула у цивільному судочинстві як представника недеєздатних, недеєздатних чи обмежено деєздатних осіб, а також як представника спадкоємців шлюб майна померлої особи.

Консул чи інша посадова особа, яка виконує консульські функції, відповідно до укладених міжнародних договорів, при здійсненні представництва може виступати у процесі:

- як офіційний представник (при здійсненні без спеціальних на те повноважень представництва інтересів дієздатної особи, яка через свою відсутність чи з інших поважних причин не в змоззі своєчасно захистити свої інтереси в суді);
- як законний представник (при представництві інтересів осіб, що не володіють повною деєздатністю, а також при представництві інтересів спадкоємців);
- як довірчий представник (при наданні правової допомоги та здійсненні представництва у суді за дорученням відповідної особи).

У разі здійснення у цивільному судочинстві консулом чи іншою посадовою особою договрного представництва, повноваження консула чи іншої посадової особи, уповноваженої виконувати консульські функції, мають підтверджуватись усною заявою довірителя із занесенням її до протоколу судового засідання або довіреності.

Консули можуть приступити до виконання своїх обов'язків після видачі їм Міністерством закордонних справ України консульської ескезатури. Консульські конвенції (договори), за винятком окремих випадків, не містять вимог щодо необхідності отримання ними для здійснення процесуального представництва довіреностей від осіб, яких вони представляють [7].

Процесуальним "представником" може виступити і прокурор. Він представляє в суді інтереси громадян або держави винятково процесуальної дії на захист їхніх порушених чи оспорюваних прав і свобод та державних інтересів. Прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді від свого імені. Він може представляти в суді інтереси громадянина або держави лише за наявності підстав, зазначених у законі. Прокурор наділений усіма процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки сторони, за винятком права укладати мирову угоду.

У чинному процесуальному законодавстві передбачено участь прокурора у розгляд цивільних справ, однак не розкривається суть поняття прокурорського представництва, не визначено підстави представництва в суді інтересів держави, непоследовно вирішено питання про повноваження прокурора щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді.

Щоб вступити в процес, розпочатий з ініціативи інших осіб, прокурор має повідомити суд заявою і взяти участь у справі [8].

Отже, представництво в суді, тобто процесуальне представництво, є самостійним процесуальним інститутом, з не різко відом загальноцивільного, як його доводять в судовій практиці та в юридичній літературі. Діяльність представників цивільному процесі має велике значення. Без досвідчених та грамотних представників в сучасному змагальному цивільному процесі, для участі в якому необхідно мати великий обсяг правових знань, не обійтись. Юридично не підготовлений громадянин має мало шансів виграти справу і захистити свої права в повній мірі.

### Перелік посилань

1. Козун Л. Представництво у цивільному процесі // Юридичний Вісник України. - 2003. - 22 - 28 листопада. - С. 15.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.07.03. - К.: ТОВ "Одісей", 2003. - 176 с.
3. Козун Л. Представництво у цивільному процесі: окремі проблеми // Право України. - 2004. - № 1. - С. 140-141.
4. Закон України "Про адвокатуру" від 19.12.1992. № 2887 - XII // Голос України. - 29.01.1993.
5. Атамас Т. Функції адвоката у цивільному судочинстві // Право України. - 1997. - № 6. - С. 63-64.
6. Зейман Я. Чого прагнуть адвокати? // Юридичний Вісник України. - 2004. - № 5. - С. 6.
7. Павлушок І. Представництво консулами іноземців у цивільному процесі України // Право України. - 2002. - № 10. - С. 137-138.
8. Сатунів В. Представництво як процесуальний інститут // Вісник Прокуратури. - 2002. - № 6 (18). - С. 68-69.